

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

RÄTTEN TILL SÄRSKILT BOENDE

Therese Bäckman

Juridiska institutionen

foto: Jeffrey Johns

En del äldre uttrycker en önskan om att när ”tiden är rätt” få flytta till ett särskilt boende. Många har en förhoppning om att få känna sig trygga och omhändertagna. 1 kap. 2 § regeringsformen (1974:152) ger uttryck för vad som brukar kallas sociala rättigheter och av bestämmelsen framgår bland annat att det allmänna ska trygga rätten till bostad samt verka för social omsorg och trygghet och goda förutsättningar för hälsa.

Sociala rättigheter svagare

Rättigheterna i 1 kap. 2 § regeringsformen är emellertid inte direkt tillämpbara i domstol, de utgör målformuleringar som det allmänna ska sträva efter. I vissa sammanhang beskrivs därför de sociala rättigheterna som sämre eller svagare än andra rättigheter. Även om de sociala rättigheterna kan anses svagare än andra rättigheter står vi inte utan möjligheter att göra gällande sociala rättigheter i Sverige.

Sociala rättigheter finns, i förhållande till grundlagarna, formulerade längre ner i lagstiftningshierarkin, till exempel i socialtjänstlagen (2001:453).

Socialtjänstlagen reglerar rätten till bistånd, vilket i sin tur inkluderar hemtjänst eller särskilda boenden. Det allmänna kan alltså trygga rätten till bostad samt verka för social omsorg, så som det beskrivs i

regeringsformen, via rätten till bistånd i form av ett särskilt boende enligt socialtjänstlagen.

Socialtjänstlagen kan beskrivas som en målorienterad ramlagstiftning. Lagen anger en ram för kommunernas socialtjänstverksamhet, vilket innebär att staten har valt att inte detaljreglera hur exempelvis äldreomsorgen ska bedrivas. Socialtjänstlagen anger emellertid mål, värden och principer som ska verka styrande för kommunernas socialtjänst i stort och för äldreomsorgen. 1 kap.

1 § socialtjänstlagen ger bland annat uttryck för hur socialtjänsten ska främja människornas sociala trygghet. I socialtjänstlagens femte kapitel konkretiserar kommunernas ansvar för äldre människor. Den så kallade värdegrunden i 5 kap. 4 § socialtjänstlagen anger hur socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. I denna paragraf anges också att socialnämnden ska verka för att människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Vidare anges i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen att socialnämnden ska verka för att äldre får goda bostäder och att kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för äldre människor som behöver särskilt stöd.

Kommunernas ansvar

En annan viktig del i kommunernas arbete med äldreomsorgen är enligt 5 kap. 6 § socialtjänstlagen att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen och planera sina insatser för äldre.

En rimlig slutsats mot bakgrund av de aktuella bestämmelserna är att kommunerna, enligt socialtjänstlagen, har ansvar för att planera sina verksamheter för äldre och säkerställa att de klarar av att möta äldres behov av exempelvis särskilda boenden nu och i framtiden.

Bistånd i form av ett särskilt boende enligt den så kallade rättighetsbestämmelsen i 4 kap.

1 § socialtjänstlagen ska beviljas under vissa förutsättningar. För en rätt till bistånd krävs att den enskilde inte kan tillgodose behovet själv eller på annat sätt. Ytterligare en förutsättning är att biståndet (det särskilda boendet) är nödvändigt för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. En svårighet med denna rättighetsbestämmelse är att den lämnar utrymme för

olika tolkningar av när den enskilde ska beviljas en plats på ett särskilt boende för att vara tillförsäkrad en skälig levnadsnivå. I de allra flesta fall handlar det om att avgöra när hemtjänsten inte längre klarar av att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå i hemmet. Det finns kunskap om vilka som i praktiken erhåller bistånd i form av särskilt boende. Regeringen beskriver hur särskilda boenden, sedan Ädelreformen, har kommit att organiseras i första hand för dem som har behov av vård och omsorg i sådan omfattning att kvarboende framstår som olämpligt av säkerhetsskäl. De främsta anledningarna för att bevilja särskilt boende i dag är att den enskilde har behov av vårdinsatser dygnet runt, har behov av tillsyn dygnet runt eller har behov av palliativ vård i livets slutskede. Av dem som flyttar till ett särskilt boende med heldygnsvård har 27 procent avlidit efter ett år. (Ds 2017:12).

Medborgarna blir omsorgstagare

Behovsbedömningen och beslutsfattandet enligt socialtjänstlagen kan beskrivas som komplext då många olika faktorer kan påverka beslutsfattandet och således rätten till ett särskilt boende. Handläggarna agerar utifrån byråkratiska regler, verksamhetens mål, riktlinjer och ekonomiska resurser samt handläggarnas egna uppfattningar om hur vardagen ska organiseras. Nordström beskriver behovsbedömningen som en sorterings- och katalogiseringsprocess, där medborgarna omvandlas till omsorgstagare. De byråkratiska reglerna och riktlinjerna blir instrument för att mota bort presumtiva hjälptagare och för att begränsa hjälpens omfattning. I handlägningsprocessen finns det också en risk för att de lokala byråkratiska reglerna i praktiken blir överordnade de nationella normerna (Nordström 1998).

Syfte

En viktig förutsättning för att de rättsliga reglerna gällande rätten till bistånd i form av ett särskilt boende ska fungera som överordnade i förhållande till andra former av normer är att det normativa innehållet i rätten går att utläsa och tillämpa i det enskilda fallet. Ur ett rättsligt perspektiv, med utgångspunkt i rättskällevärdet, ska de traditionella rättskällorna verka styrande för det beslutsfattandet vad gäller rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen. Med traditionella rättskällor avses bland annat lagtext, förarbeten och Högsta förvaltningsdomstolens praxis.

Inom ramen för studien ska innehållet i lagtext, förarbeten och Högsta förvaltningsdomstolens praxis undersökas och syftet är att besvara frågan om det är

möjligt att fastställa ett normativt innehåll vad gäller rätten till särskilt boende enligt socialtjänstlagen. Annorlunda uttryckt handlar det om att besvara frågan om det utifrån innehållet i de traditionella rättskällorna är möjligt att dra några slutsatser om när eller under vilka förutsättningar en äldre person ska anses ha rätt till ett särskilt boende.

Utvecklingsmöjligheter

Det normativa innehållet i de traditionella rättskällorna kan sägas ge uttryck för hur rätten till ett särskilt boende borde hanteras. I en eventuell framtida studie, som tar sikte på att undersöka hur kommuner eller domstolar på underrettsnivå faktiskt tillämpar rätten

Kontakt: Therese Bäckman, juridiska institutionen
therese.backman@law.gu.se, 031-786 1520

AGECAP-NYTT

CARIN MANNHEIMERS PRIS FÖR UNGA FORSKARE

50 000 kronor har tilldelats **Therese Bäckman**, Juridiska Institutionen, för hennes studie om hur rättstillämpningen för beslut av särskilt boende för äldre fungerar jämfört med hur socialtjänstlagen är formulerad, det vill säga hur det bör vara jämfört med hur det faktiskt är.

Hedersomnämningen

Hanna Mac Innes, institutionen för socialt arbete, har tilldelats 10 000 kronor för sin forskning om faktorer av betydelse för äldre personers användande av formell äldreomsorg, med speciell vikt på vad som skiljer äldre migranter från personer födda i Sverige

Johan Skoog, psykologiska institutionen har tilldelats 10 000 kronor för sin forskning om sömnstörning påverkar utvecklingen av Alzheimers sjukdom, med speciell vikt lagd på hur sömnen påverkar inlagringen av äggviteämnet amyloid i hjärnan. Detta äggviteämne spelar stor roll vid utvecklingen av Alzheimers

KONTAKTINFORMATION

CENTRUMFÖRESTÅNDARE

ingmar.skoog@neuro.gu.se

VETENSKAPLIG KOORDINATOR

pia.gudmundsson@neuro.gu.se

Tel: 031-343 86 49

HEMSIDA

www.agecap.gu.se

